

Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft Meld. St. 13 (2018-2019)

Stortingsmeldingen gir et unyansert bilde av eldres økonomi, der man sitter igjen med et inntrykk av at alle eldre har god økonomi og at utviklingen de siste 20 år har vært positiv for alle eldre. Meldingen benytter gjennomsnittstall som delvis tilslører forskjeller innad i gruppen, samt viser ofte til prosentvise endringer uten å bruke nominelle tall (kroner). Pensjonistforbundet vil derfor nyansere bildet som meldingen etterlater.

Vi savner at meldingen diskuterer og illustrerer ulikheten som eksisterer innad blant pensjonister. Ofte omtales pensjonister som en homogen gruppe der alle er like. Det er vesentlige forskjeller i inntekt og formue blant pensjonistene. De inntektsforskjellene vi har i yrkesaktiv alder opprettholdes i stor grad inn i pensjonisttilværelsen, og i noen tilfeller blir de faktisk forsterket. En viktig årsak til dette er den store forskjellen i nivået på tjenstepensjonene i ulike bedrifter og bransjer. Som regel har høytlønte bransjer også de beste pensjonsordningene, noe som gjør at pensjon målt som andel av tidligere lønn er høyere for personer med høy lønn i utgangspunktet.

Mange har gode tjenstepensjonsordninger i Norge, men om lag halvparten av de ansatte i privat sektor har kun den obligatoriske minimumsordningen med 2 prosent sparing av lønnen som overstiger 1 G. Som følge av Norges svake obligatoriske minstenivå, havner Norge langt under OECD-gjennomsnittet for pensjonsnivå målt som andel av tidligere lønn (OECD 2017: *Pensions at Glance*).

Mange pensjonister med ytelsespensjon fra privat sektor mottar sin pensjon fra fripoliser. Disse pensjonene øker knapt i verdi i det hele tatt og har heller ikke gjort det på mange år. Dette er et velkjent problem som dessverre øker inntektsforskjellene mellom innehaverne og lønsmottakere. Det er om lag 350 milliarder kroner i fripoliser, og verdiene av disse pensjonene reduseres i takt med inflasjonen hvert år. En viktig del av årsaken til den svake utviklingen skyldes lovreguleringen av hvordan midlene skal forvaltes, så her har også myndighetene et ansvar.

Siden pensjonsreformen ble innført i 2011 øker pensjonen fra folketrygden, AFP og offentlig tjenstepensjon automatisk med et fratrekk på 0,75 prosent av lønnsveksten. Dette skaper et økende gap mellom inntektsutviklingen for pensjonister og arbeidstakere, som blir større desto lenger man har vært pensjonist.

Reguleringsmetoden har de siste fire årene gitt negativ inntektsutvikling for pensjonistene. I hvert eneste av disse årene har oppreguleringen av pensjonene vært lavere enn prisveksten.

Andelen alderspensjonister med vedvarende lavinntekt har gått ned fra i underkant av 30 prosent på slutten av 1990-tallet til i underkant av 10 prosent i perioden 2014–2016. Men samtidig har antallet eldre økt vesentlig, slik at antallet eldre med vedvarende lavinntekt ikke har minsket i samme grad som stortingsmeldingen antyder. I 1999 var det 620 000 personer over 67 år i Norge, i 2019 er det 806 000 personer. Selv om både andel og antall har gått ned, så er det fortsatt over 80 000 eldre som har vedvarende lavinntekt.

Det er positivt at regjeringen gjennom flere budsjettforlik med KrF har løftet satsene for enslige minstepensjonister. Problemet er imidlertid at det er helt nødvendig å løfte minstepensjonsnivåene med jevne mellomrom, fordi disse minstenivåene underreguleres sammenlignet med den gjennomsnittlige lønnsutviklingen i samfunnet. Minstenivået for enslige var 2 G når pensjonsreformen ble innført i 2011. Dette er lavere enn hva som defineres som lavinntekt og ofte kalles fattigdomsgrensen i Norge. Hadde ikke minstesatsene fått ekstraordinære økninger ville underreguleringen ha ført til at minstenivået i dag ville vært nede på 1,92 G. Økningene som er gitt har bidratt til at minstenivået for enslige i dag er tilbake på 2 G. Inntektsforskjellene mellom enslige minstepensjonister og arbeidstakere er altså ikke redusert, men opprettholdt på stedet hvil.

Ser vi i tillegg på skattelettelsene - som hovedsakelig tilfaller personer med høye inntekter og formuer - øker forskjellene. Enslige minstepensjonister med minstenivået i folketrygden som eneste inntekt, har så lav pensjon at de ikke betaler skatt. De får heller ikke økt disponibel inntekt av eventuelle skattelettelser. For å redusere ulikheten er det derfor nødvendig med større økninger av minstepensjonsnivåene enn det vi har sett hittil. Samtidig er det svært uheldig at satsene reguleres lavere enn den gjennomsnittlige lønnsveksten hvert år.

Eldre og andre lavinntektsgrupper bruker også en forholdsvis større andel av sin inntekt på avgifter knyttet til (nødvendig) forbruk. Totalt har endringer i merverdiavgift, særavgifter, tollavgifter, sektoravgifter og gebyrer fra 2014 til 2018 økt med 6,6 milliarder kroner^[1]. Blant annet har elavgiften, drivstoffavgifter og bompenger økt. Vi har hatt en reduksjon i skatter og økning i avgifter. Dette er negativt omfordelende og innebærer at de som har minst betaler forholdsvis mer.

Nedgangen i andel og antall fattige eldre, skyldes delvis at enslige minstepensjonister i senere år er løftet noe opp. Det betyr imidlertid ikke at disse har god råd. Deres inntekt er fortsatt under 195 000 kroner per år, slik at mange av dem er avhengige av bostøtte

^[1] <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2017-2018/dok15-201718-0438-vedlegg.pdf>

for å klare seg. I januar 2019 mottok 11 813 husstander med personer over 67 år bostøtte. Gjennomsnittlig inntekt for disse husstandene var 190 140 kroner per år (15 845 per måned). Hele 76 prosent av dem (9203 husstander) leier bolig. De har altså ingen boligformue. Ei heller har de store bankinnskudd, fordi da ville de ikke fått bostøtte. 79 prosent av eldre som mottar bostøtte har «bøtgifter over tak», dvs. at bostøtten kun delvis dekker deres reelle utgifter.

Fattigdomsdefinisjoner er nyttige, men kan også være tilslørende. Selv om 90 prosent av eldre ikke defineres som fattige, så betyr ikke det at samtlige i denne gruppa har god råd. Samtlige minstepensjonssatser er under kr 195 000: Lav sats er kr 153 514, ordinær sats kr 177 675, høy sats kr 186 968 og særskilt sats for enslige kr 194 192. Og gifte minstepensjonister har ikke tatt del i løftet for minstepensjonistene.

Gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV i 2018 var kr 237 856, men med store forskjeller mellom kjønnene: 210 440 for kvinner og 266 798 for menn. Samtlige av disse størrelser er vesentlig lavere enn inntektsnivåene for arbeidstakere (gjennomsnittlig månedslønn i 2018 var 45 610 per måned). Ikke alle eldre har gode tjenstepensjonsordninger eller formue som kan kompensere for lav pensjon fra folketrygden. Mange lever kun av ytelsene fra NAV.

Samlet sett gir stortingsmeldingen dessverre et unyansert, tilslørende og villedende bilde av Eldres økonomi. Det er verken eldre eller beslutningstakere tjent med. Pensjonistforbundet stiller seg derfor undrende til hvilke motiver som ligger bak.

Vennlig hilsen

Harald Olimb Norman
Generalsekretær